

INTRODUCCIÓN

Rafael Ballester

DECANO DE LA FACULTAD DE CIENCIAS DE LA SALUD

EL NACIMIENTO DE UNA NUEVA
REVISTA PARA LA FACULTAD
DE CIENCIAS DE LA SALUD:
ÀGORA DE SALUT

*La salud no lo es todo
pero sin ella,
todo lo demás es nada.*
Schopenhauer

Hace casi cuatro años que comenzaba a dar sus primeros pasos nuestra Facultad de Ciencias de la Salud. Concretamente fue el 28 de septiembre del año 2011, una vez autorizada por la Conselleria d'Educació, Formació i Ocupació a través del Decreto 87/2011, de 29 de julio (DOCV núm. 6577, de 1 de agosto de 2011). La Facultad de Ciencias de la Salud arrancaba con la solera de una titulación que asistió al nacimiento de la Universitat Jaume I desde sus inicios, la titulación de Psicología, con gran tradición, y con uno de los cuerpos de profesores más extensos de la Universidad y una gran productividad científica. Y a esos estudios se les unían dos nuevas titulaciones, la de Enfermería y Medicina, que por vez primera veían la luz en una universidad pública de la provincia de Castellón. La implantación de estos dos nuevos estudios fue el resultado de muchas sinergias, pero sin duda, la más importante fue la demanda de la sociedad de Castellón que pedía, desde sus bases ciudadanas y profesionales, que la UJI ayudara también a producir nuevos sanitarios para Castellón, su provincia y el resto del país, nuevos profesionales que se encargaran del bien máspreciado para cualquier ser humano, su salud. La Universitat Jaume I supo captar ese sentimiento y acertó, desde mi punto de vista, al asumir el reto, por más que soplaran los vientos adversos de la crisis, unos vientos que con los años se hicieron más potentes. Los tiempos de crisis son tam-

INTRODUCCIÓ

Rafael Ballester

DEGÀ DE LA FACULTAT DE CIÈNCIES DE LA SALUT

EL NAIXEMENT D'UNA NOVA
REVISTA PER A LA FACULTAT
DE CIÈNCIES DE LA SALUT:
ÀGORA DE SALUT

*La salut no ho és tot
però sense ella,
tota la resta és no-res.*
Schopenhauer

Fa quasi quatre anys que començava a fer els seus primers passos la nostra Facultat de Ciències de la Salut. Concretament va ser el 28 de setembre de l'any 2011, una vegada autoritzada per la Conselleria d'Educació, Formació i Ocupació a través del Decret 87/2011, de 29 de juliol (DOCV núm. 6577, de l'1 d'agost de 2011). La Facultat de Ciències de la Salut arrancava amb la solera d'una titulació que va assistir al naixement de la Universitat Jaume I des dels seus inicis, la titulació de Psicologia, amb gran tradició, i amb un dels cossos de professorat més extensos de la Universitat i una gran productivitat científica. I a aquests estudis se'ls unien dues noves titulacions, la d'Infermeria i la de Medicina, que per primera vegada veien la llum en una universitat pública de la província de Castelló. La implantació d'aquests dos nous estudis va ser el resultat de moltes sinergies, però sens dubte, la més important va ser la demanda de la societat de Castelló que demanava, des de les seues bases ciutadanes i professionals, que l'UJI ajudara també a produir nous sanitaris i sanitàries per a Castelló, la seua província i la resta del país, nous professionals que s'encarregaren del bé més preat per a qualsevol ésser humà, la salut. La Universitat Jaume I va saber captar aquell sentiment i va encertar, des del meu punt de vista, a assumir el repte, tot i que bufaven els vents adversos de la crisi, uns vents que amb els anys es

bién tiempos idóneos para la resiliencia, para el aprendizaje más profundo, para el recogimiento y la reflexión, y para la creatividad y gestación de grandes ideas. Y no tengo la menor duda de que al igual que la aparición de la UJI cambió la sociedad de Castellón, y que hoy esta ciudad y su provincia no serían lo mismo sin nuestra Universidad, también el nacimiento de Medicina y Enfermería ha cambiado nuestra institución y seguirán haciéndolo cada vez con más fuerza, aumentando su prestigio y su incardinación en el mundo sanitario y, con él, en la sociedad de Castellón. Esta tierra ha producido grandes profesionales de la medicina y la enfermería y hoy, muchos de ellos, están dando ya clases en nuestras aulas, transmitiendo todo lo que saben y su amor a la profesión, a nuestro estudiantado que será el encargado de cuidar de nuestra salud más pronto que tarde.

En los momentos en que estoy escribiendo la presentación de esta revista, estamos comenzando el segundo semestre de un curso que dará a luz la segunda promoción del Grado de Psicología (con los nuevos planes de estudio ajustados a Bolonia), la primera promoción del Grado de Enfermería de la UJI, y el cuarto curso del Grado de Medicina. No es el momento ni el lugar adecuado para repasar cuáles han sido los hitos más importantes que han jalonado el camino hasta aquí. Pero todo el mundo se puede imaginar que en la travesía ha habido mucho esfuerzo de muchas personas que han remado conjuntamente: rectorados, vicerrectorados, decanatos, vicedecanatos, secretarías de centro, dirección de departamentos, coordinadoras y coordinadores de curso y de asignatura, profesoras, técnicos y técnicas de laboratorios, administraciones de centro y departamentos, conserjería, representantes de estudiantes, alumnado, etc. Nadie puede pensar que un proyecto de la envergadura de la creación de una nueva facultad pueda ser obra de uno solo, ni siquiera de unos pocos, por más clarividentes que pudieran ser. La creación de la Facultad de Ciencias de la Salud ha supuesto horas y horas de

van fer més potents. Els temps de crisi són també temps idonis per a la resiliència, per a l'aprenentatge més profund, per al recolliment i la reflexió i per a la creativitat i gestació de grans idees. I no tinc el més mínim dubte que així com l'aparició de l'UJI va canviar la societat de Castelló, i que avui aquesta ciutat i la seua província no serien el mateix sense ella, també el naixement de Medicina i Infermeria han canviat i seguiran fent-ho cada vegada amb més força la nostra Universitat, amb l'augment del seu prestigi i de la incardinació en el món sanitari i, amb aquest, en la societat de Castelló. Aquesta terra ha produït grans professionals de la medicina i la infermeria i avui, molts d'ells i elles, ja fan classes a les nostres aules, transmetent tot el que saben i el seu amor per la professió, a l'estudiantat que serà l'encarregat de cuidar de la nostra salut més prompte que tard.

En els moments en què estic escrivint la presentació d'aquesta revista, estem començant el segon semestre d'un curs que donarà a llum la segona promoció del grau de Psicologia (amb els nous plans d'estudi ajustats a Bolonya), la primera promoció del Grau d'Infermeria de l'UJI, i el quart curs del Grau de Medicina. No és el moment ni el lloc adequat per a repassar quines han sigut les fites més importants que han jalonat el camí fins ací. Però tot el món es pot imaginar que durant la travessia hi ha hagut un profús esforç de moltes persones que han remat conjuntament: rectorats, vicerectorats, deganats, vicedeganats, secretaries de centre, direcció de departaments, coordinadores i coordinadors de curs i d'assignatura, professors, tècnics i tècniques de laboratoris, administracions de centre i departaments, consergeria, representants d'estudiants, alumnat, etc. Ningú no pot pensar que un projecte de l'envergadura de la creació d'una nova facultat pugui ser obra d'una sola persona, ni tan sols d'un reduït grup de persones, per més clarividents que pogueren ser. La creació de la Facultat de Ciències de la Salut ha suposat hores i hores de reunions, in-

reuniones, intensas muchas de ellas, en frentes muy diferentes, que han permitido poner a prueba la flexibilidad, la cordialidad, la fortaleza, la empatía y también la generosidad de muchas personas. Resulta muy fácil sentirse orgulloso de todos los que han hecho posible todo esto y solo con presenciar el despliegue del esfuerzo realizado, y cómo tantas personas han dado lo mejor de sí mismos, ya ha merecido la pena.

Pero una facultad es mucho más que la difusión de conocimiento y la formación a los estudiantes. También es la generación de nuevos saberes y, entonces, entramos necesariamente en el ámbito de la investigación. La promoción de la investigación es una de las inversiones más sabias que debería hacer cualquier gobierno. La famosa frase “Que inventen ellos” ya ha quedado atrás y hoy sabemos que un país que no investiga es un país que tiene sus días contados, que en el mejor de los casos va a vivir de prestado toda su vida, que va a consumir lo que otros hagan con mayor o peor fortuna, un país que no se va a ganar el respeto de la comunidad internacional. España no siempre ha sabido ver esto y muy probablemente algunos lodos que estamos recogiendo en la actualidad vienen de esta maldita deficiencia que vamos heredando generación tras generación. Si esto es cierto para la investigación en general, la investigación en el ámbito de la salud es todavía más importante. Podemos no consumir un tipo de coche o electrodoméstico pero todos somos usuarios y usuarias de nuestro cuerpo, nuestra mente y de nuestra salud. Y cualquier nuevo conocimiento que alcanzamos en el ámbito de la salud se traduce en una mejora del bienestar y la calidad de vida de muchos seres humanos. ¿Puede haber alguna ocupación más relevante?

La tradición investigadora en nuestras titulaciones es muy amplia. La titulación de Psicología, y concretamente uno de sus departamentos, ocupa el primer lugar en toda la Universitat Jaume I en productividad científica (tesis doctorales, artículos científicos en revistas con índices altos de impacto,

tenses moltes d’elles, en fronts molt diferents, que han permès posar a prova la flexibilitat, la cordialitat, la fortalesa, l’empatia i també la generositat de moltes persones. Resulta molt fàcil sentir-se orgullós de tots els que han fet possible tot això, i tan sols presenciar el desplegament d’esforç realitzat, i com tantes persones han donat el millor d’elles mateixes, ja ha pagat la pena.

Però una facultat és molt més que la difusió de coneixement i la formació de l’estudiantat. També és la generació de nous sabers i, llavors, entrem necessàriament en l’àmbit de la investigació. La promoció de la investigació és una de les inversions més sàvies que hauria de fer qualsevol govern. La famosa frase “Que inventen ells” ja ha quedat arrere i avui sabem que un país que no investiga és un país que té els dies comptats, que en el millor dels casos viurà a l’esquena dels altres tota la vida, que consumirà el que altres facen amb major o pitjor fortuna, un país que no es guanyarà el respecte de la comunitat internacional. Espanya no sempre ha sabut veure-ho i molt probablement alguns fangs que estem recollint en l’actualitat vénen d’aquesta maleïda deficiència que hem heretat durant generacions. Si això és cert per a la investigació en general, la investigació en l’àmbit de la salut és encara més important. Podem no consumir un tipus de cotxe o d’electrodomèstic però tots som usuaris i usuàries del nostre cos, de la nostra ment i de la nostra salut. I qualsevol nou coneixement que abastem en l’àmbit de la salut es tradueix en una millora del benestar i la qualitat de vida de molts éssers humans. Pot haver-hi alguna tasca més rellevant?

La tradició investigadora en les nostres titulacions és molt àmplia. La titulació de Psicologia, i concretament un dels seus departaments, ocupa el primer lloc en tota la Universitat Jaume I en productivitat científica (tesis doctorals, articles científics en revistes amb índexs alts d’impacte, presentacions a congressos, etc.) i aquesta ten-

presentaciones en congresos, etc.) y esta tendencia se mantiene en el tiempo. Se trata de una investigación con una elevada calidad, como indican los datos, que además cubre un espectro de temas muy amplio, desde la investigación más básica en metodología, en procesos mentales o en las bases biológicas y neuropsicológicas del comportamiento humano, hasta la investigación en ámbitos más aplicados como la psicología social y de grupos, del trabajo y las organizaciones, la psicología comunitaria, educativa, evolutiva, clínica y la psicología de la salud. No es casualidad tampoco que en las jornadas de investigación que se han celebrado desde el curso 1994-95 en la Facultad de Ciencias Humanas y Sociales a la que perteneció la titulación de Psicología hasta el nacimiento de la nueva Facultad de Ciencias de la Salud, los trabajos presentados solo en esta disciplina hayan sido más del 50 % de toda la antigua facultad, es decir, solo las aportaciones de Psicología se equiparaban a la suma del resto de titulaciones. Además, esto se produjo con un incremento importante entre los años 1995 y 2011, multiplicándose por dos el número de aportaciones en este intervalo de tiempo. Desde el nacimiento de la nueva Facultad de Ciencias de la Salud se han celebrado dos ediciones de las jornadas de investigación de Psicología y tan solo en la primera celebrada en el curso 2012-13 se presentaron 62 trabajos. Obviamente no se puede decir todavía lo mismo de la actividad investigadora que el nuevo profesorado de Medicina y Enfermería ha desarrollado en la Universidad porque apenas lleva cuatro años entre nosotros. Cuatro años en los que la prioridad ha sido la implantación de los estudios. Pero, sin duda, el potencial investigador de titulaciones como Medicina es tremendo, de gran valor estratégico para la UJI y no digamos para la sociedad en su conjunto. En estos momentos, algunos grandes investigadores están formando sus equipos en estas disciplinas y que aparezcan sus primeros y relevantes frutos solo es cuestión de tiempo. Y algo si-

dència es manté en el temps. Es tracta d'una investigació amb una qualitat elevada, com indiquen les dades, que a més cobreix un espectre de temes molt ampli, des de la investigació més bàsica en metodologia, en processos mentals o en les bases biològiques i neuropsicològiques del comportament humà, fins a la investigació en àmbits més aplicats com ara la psicologia social i de grups, del treball i les organitzacions, la psicologia comunitària, educativa, evolutiva, clínica i la psicologia de la salut. No és casualitat tampoc que en les jornades d'investigació que s'han celebrat des del curs 1994/1995 en la Facultat de Ciències Humanes i Socials, a la qual va pertànyer la titulació de Psicologia fins al naixement de la nostra nova Facultat de Ciències de la Salut, els treballs presentats només en aquesta disciplina hagen sigut més del 50 % de tota l'antiga facultat, és a dir, només les aportacions de Psicologia s'equiparaven a la suma de la resta de titulacions. A més, això es va produir amb un increment important entre els anys 1995 i 2011, quan es va multiplicar per dos el nombre d'aportacions en aquest interval de temps. Des del naixement de la nova Facultat de Ciències de la Salut s'han celebrat dues edicions de les jornades d'investigació de Psicologia i tan sols en la primera, celebrada en el curs 2012-2013, s'hi van presentar 62 treballs. Òbviament, no es pot dir encara el mateix de l'activitat investigadora que el nou professorat de Medicina i Infermeria ha desenvolupat en la Universitat perquè a penes porten quatre anys entre nosaltres. Quatre anys en què la prioritat ha sigut la implantació dels estudis. Però, sens dubte, el potencial investigador de titulacions com Medicina és immens, de gran valor estratègic per a l'UJI i, per descomptat, per a la societat en el seu conjunt. En aquests moments, alguns grans investigadors i investigadores estan formant els seus equips en aquestes disciplines i que apareguen els primers i rellevants fruits només és qüestió de temps. I quelcom de semblant succeirà amb Infermeria,

milar sucederá en Enfermería, una titulación con menor tradición investigadora pero que con la implantación de los grados y los primeros programas de doctorado, sin duda, demostrará que también en este campo se puede y se debe investigar y aportar nuevos conocimientos para el mejor cuidado de nuestros pacientes. De momento, en estos cuatro años, Medicina y Enfermería han celebrado cada una de ellas, dos jornadas o congresos nacionales e internacionales para el estudiantado que han tenido un gran éxito de participación. Ya en el I Congreso Nacional de Estudiantes de Medicina, celebrado el 22 de marzo de 2012, una treintena de estudiantes presentaron trabajos de investigación. Y en las Jornadas Científicas Internacionales para los Estudiantes de Enfermería de la UJI, celebradas el 17 de mayo de 2013, lo hicieron veintiún estudiantes.

Las jornadas de investigación para los estudiantes de la Facultad de Ciencias de la Salud nacen a partir de la convicción acerca de la importancia que también tiene formar a nuestro alumnado en investigación. Pensamos que es muy importante que el estudiantado no sea un mero receptor pasivo de conocimientos alcanzados por otros, sino que entienda que el saber se construye día a día y que puede ser protagonista activo de la ciencia. Queremos transmitir claramente al estudiantado que la investigación no es un mero adorno que poco tiene que ver con la realidad profesional, sino una actitud que tiene que acompañarle durante toda su vida. La investigación supone un interés por buscar más allá de lo que se nos presenta ante los ojos, de lo que parece evidente. Decía Diderot: «Se me debe exigir que busque la verdad pero no que la encuentre». Y en ese sentido, el buen investigador y la buena investigadora se ven abocados a la humildad. En el ámbito de la salud, solo a través de la investigación podemos hacer que nuestros profesionales lo hagan cada vez mejor y este fin debería ser un imperativo ético para todos nosotros, dado que la calidad de vida y el bienestar de la población estará en buena medida en manos del personal profesionali-

una titulació amb menor tradició investigadora però que, amb la implantació dels graus i els primers programes de doctorat, sens dubte, demostrarà que també en aquest camp es pot i s'ha d'investigar i s'han d'aportar nous coneixements per a la millor atenció dels nostres pacients. De moment, en aquests quatre anys, Medicina i Infermeria han celebrat cadascuna d'elles, dues jornades o congressos nacionals i internacionals per a l'estudiantat que han tingut un gran èxit de participació. Ja en el I Congrés Nacional d'Estudiants de Medicina, celebrat el 22 de març de 2012, una trentena d'estudiants van presentar-hi treballs d'investigació. I en les Jornades Científiques Internacionals per als Estudiants d'Infermeria de l'UJI, celebrades el 17 de maig de 2013, van ser-ne vint-i-un.

Les jornades d'investigació per a l'estudiantat de la Facultat de Ciències de la Salut naixen a partir de la convicció al voltant de la importància que té formar el nostre alumnat en investigació. Pensem que és molt important que l'estudiantat no siga un mer receptor passiu de coneixements aconseguits per altres, sinó que entenga que el saber es construeix dia a dia i que ells i elles poden ser protagonistes actius de la ciència. Volem transmetre'ls clarament que la investigació no és tan sols un adorn que poc té a veure amb la realitat professional, sinó una actitud que ha d'acompanyar-los durant tota la vida. La investigació suposa un interès per cercar més enllà del que se'ns presenta davant els ulls, d'allò que sembla evident. Deia Diderot: «Se m'ha d'exigir que cerque la veritat però no que la trobe». I en aquest sentit, el bon investigador i la bona investigadora es veuen abocats a la humilitat. En l'àmbit de la salut, només a través de la investigació podem fer que els nostres professionals ho facen cada vegada millor i això hauria de ser un imperatiu ètic per a tots nosaltres, atès que la qualitat de vida i el benestar de la població estarà en gran manera en mans del personal professional que formarem en la nostra facultat. Per als

zado que vamos a formar en nuestra facultad. Para nuestros jóvenes investigadores e investigadoras que están empezando con una beca de colaboración, de proyecto o predoctoral o que simplemente se han acercado a un grupo de investigación con el fin de aprender y de explorar en qué consiste todo este mundo, las jornadas de investigación son una gran oportunidad de aprender: aprender a hacer sus primeras búsquedas bibliográficas, a buscarse sus muestras de participantes para sus estudios, familiarizarse con instrumentos y técnicas de investigación, a refrescar y profundizar sus conocimientos metodológicos, a escribir un pequeño trabajo, a ser capaces de entresacar las ideas más importantes, a exponerlas en público ajustándose a un tiempo reducido, a someterse a la crítica constructiva del auditorio, etc. En ocasiones puede ser una primera experiencia que lleve muy lejos y que haga que el joven alumnado quede marcado por una sensación que le motivará a seguir investigando.

La revista que nace hoy, *Àgora de salut*, intenta recoger todo esto. Pretende ser un instrumento o un medio para que el joven personal investigador de nuestras tres titulaciones y de otras que en un futuro puedan unirse en el camino, publique sus primeros trabajos, aquellos que hayan realizado para ser presentados en las jornadas de investigación de la Facultad de Ciencias de la Salud. Decimos «de salud» porque es el común denominador de la Facultad. La mejora de la salud y el bienestar de la población es el objetivo final que da sentido a la Psicología, la Enfermería y la Medicina y en nuestro centro siempre tenemos presente que ese es nuestro horizonte, lo que la sociedad espera de nosotros. «Àgora» porque esta palabra hace referencia al sustantivo griego proveniente del verbo ἀγείρω que significa 'reunir, juntar, agrupar, convocar' y eso es lo que pretendemos hacer con la revista. Los antiguos griegos se reunían en el àgora de la polis para discutirlo todo, porque todo era discutible, confiados y entregados a su razón como único instrumento para llegar a la

nostres joves investigadors i investigadores que estan començant amb una beca de col·laboració, de projecte o predoctoral, o que simplement s'han acostat a un grup d'investigació a fi d'aprendre i d'explorar en què consisteix tot aquest món, les jornades d'investigació són una gran oportunitat d'aprendre: aprendre a fer les seues primeres recerques bibliogràfiques, a cercar les mostres de participants per als estudis, a familiaritzar-se amb instruments i tècniques d'investigació, a refrescar i aprofundir els coneixements metodològics, a escriure un xicotet treball, a ser capaços de triar les idees més importants, a exposar-les en públic ajustant-se a un temps reduït, a sotmetre's a la crítica constructiva de l'auditori, etc. De vegades, pot ser una primera experiència que porte molt lluny i que faça que el jove estudiantat quede marcat per una sensació que el motivarà per continuar investigant.

La revista que naix avui, *Àgora de salut*, intenta recollir tot això. Pretén ser un instrument o un mitjà perquè els joves investigadors i investigadores de les nostres tres titulacions i d'altres que en un futur puguen unir-se en el camí, publiquen els seus primers treballs, aquells que hagen realitzat per a ser presentats en les jornades d'investigació de la Facultat de Ciències de la Salut. Diem «de salut» perquè és el comú denominador de la Facultat. La millora de la salut i el benestar de la població és l'objectiu final que dóna sentit a la Psicologia, l'Infermeria i la Medicina i en el nostre centre sempre tenim present que aquest és el nostre horitzó, allò que la societat espera de nosaltres. «Àgora» perquè aquesta paraula fa referència al substantiu grec provinent del verb ἀγείρω, que significa 'reunir, ajuntar, agrupar, convocar' i això és el que pretenem fer amb la revista. Els antics grecs es reunien a l'àgora de la polis per a discutir-ho tot, perquè tot era discutible, confiats i entregats a la seua raó com a únic instrument per arribar a la veritat, la veritat sobre l'ésser humà, sobre la millor manera de governar i de conduir-

verdad, la verdad sobre el ser humano, sobre el mejor modo de gobernar y de conducirse a sí mismos, sobre el fin último de la educación y sobre el cosmos en su conjunto. En nuestra revista, *Ágora de salud*, pretendemos convocar y reunir a nuestro joven estudiantado para que presente sus investigaciones, dirigidas por el profesorado que trabaja en las diferentes líneas de las distintas titulaciones. Esperamos ser capaces de transmitirle los valores que identifican a nuestro proyecto de centro que no son otros que la curiosidad, el esfuerzo, la honestidad, el tesón, la humildad, el entusiasmo, la ilusión, el humanismo, la solidaridad y la justicia social. Y también anhelamos que el alumnado de cada titulación de la Facultad de Ciencias de la Salud aprenda a convivir conociendo, respetando y admirando al de las otras titulaciones. Sería una verdadera inversión de futuro para que algún día sean capaces de trabajar juntos codo con codo en equipos interdisciplinarios por la mejora de la salud y el bienestar de las personas en los hospitales y los centros de salud, pero también en los gabinetes, las empresas y las escuelas.

se a si mateixos, sobre el fi últim de l'educació i sobre el cosmos en el seu conjunt. En la nostra revista *Ágora de salut* pretenem convocar i reunir els nostres joves estudiants i estudiantes perquè presenten les seues investigacions, dirigits pel professorat que treballa en les diferents línies de les distintes titulacions. Esperem ser capaços de transmetre'ls els valors que identifiquen el nostre projecte de centre que no són altres que la curiositat, l'esforç, l'honestedat, la tenacitat, la humilitat, l'entusiasme, la il·lusió, l'humanisme, la solidaritat i la justícia social. I també anhelem que l'estudiantat de cada titulació de la Facultat de Ciències de la Salut aprenga a conivire coneixent, respectant i admirant el de les altres titulacions. Seria una vertadera inversió de futur perquè algun dia siguin capaços de treballar junts braç a braç en equips interdisciplinaris per a la millora de la salut i el benestar de les persones als hospitals i als centres de salut, però també als gabinetes, les empreses i les escoles.